

Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου: «Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα: Συνεργασία, Προκλήσεις, Δυσκολίες και Προοπτικές»

Τόμ. 1, Αρ. 1 (2024)

Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου: «Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα: Συνεργασία, Προκλήσεις, Δυσκολίες και Προοπτικές»

2^ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο

“Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα:
Συνεργασία, Προκλήσεις,
Δυσκολίες και Προοπτικές”

Πρακτικά Συνεδρίου

29-30 Νοεμβρίου 2024
Κέντρο Διάδοσης Ερευνητικών Αποτελεσμάτων
του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Διοργάνωση

Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
Ανατολικής Θεσσαλονίκης

Υπό την αιγίδα
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Σε συνεργασία με

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής
Τμήμα Ψυχολογίας, Π.Τ.Δ.Ε., Τ.Ε.Φ.Α.Α.
Εργαστήριο Ψυχολογίας και Εκπαίδευσης
του Παιδιού - ΨΥΧΗ (Τ.Ε.Π.Α.Ε.)
Περιφερειακή Δίση Α/θμιας & Β/θμιας
Εκπαίδευσης Κεντρικής Μακεδονίας

ISBN: 978-618-82743-3-4

Διαπολιτισμικότητα στη σύγχρονη εκπαίδευση:
απόψεις μαθητών/-τριών για την πολιτισμική
ποικιλομορφία στη σχολική κοινότητα

Ελένη Καραμανώλη

doi: [10.12681/pansynschool.7499](https://doi.org/10.12681/pansynschool.7499)

Διαπολιτισμικότητα στη σύγχρονη εκπαίδευση: απόψεις μαθητών/-τριών για την πολιτισμική ποικιλομορφία στη σχολική κοινότητα

Ελένη Καραμανώλη

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
ekaramanoli@edlit.auth.gr

Περίληψη

Οι θεμελιώδεις σκοποί της εκπαιδευτικής διαδικασίας συναρτώνται με τα ιδεώδη μιας κοινωνίας, το μέλλον που οραματίζεται και τον τύπο ανθρώπου και πολίτη που επιθυμεί να διαμορφώσει μέσω της εκπαίδευσης. Στην εκπαιδευτική πράξη απαιτείται η ανάδειξη και μελέτη του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα των κοινωνιών, η διαμόρφωση θετικών στάσεων απέναντι στη διαφορετικότητα, η κριτική επεξεργασία και καταπολέμηση στερεοτύπων και προκαταλήψεων. Η υπέρβαση της παθητικής συνύπαρξης με στόχο την επίτευξη ενός βιώσιμου τρόπου συμβίωσης μέσω της καλλιέργειας κατανόησης, σεβασμού και παραγωγικού διαλόγου μεταξύ των διαφορετικών ομάδων. Σε αυτό το πλαίσιο η παρούσα εργασία παρουσιάζει μια εμπειρική έρευνα που ως πλήθος-στόχος επιλέχτηκαν 26 μαθητές/-τριες της Γ' Γυμνασίου σχολείου της Ανατολικής Θεσσαλονίκης. Το ερευνητικό εργαλείο που αξιοποιήθηκε ήταν η ημι-δομημένη συνέντευξη και τα δεδομένα αναλύθηκαν ποιοτικά. Η παρούσα έρευνα ανέδειξε τις κοινωνικές αναπαραστάσεις των εφήβων στα θέματα αυτά. Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την αναγκαιότητα παροχής εκπαίδευσης που θα ανταποκρίνεται πρώτα από όλα στις ανάγκες όλων των μαθητών/τριών, στη νέα κοινωνική πραγματικότητα και στα νέα δεδομένα των επιστημών για τη διδασκαλία, τη μάθηση, όπως και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες στους πολίτες του 21ου αιώνα. Τα ερευνητικά αποτελέσματα αποκαλύπτουν την επιτακτική ανάγκη παροχής νέων προοπτικών με στόχο τη δημιουργία πιο δημοκρατικών σχολικών τάξεων με σεβασμό στη διαπολιτισμικότητα και κατά συνέπεια στον εκδημοκρατισμό του σύγχρονου σχολείου. Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/-τριες μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία είναι σκόπιμο να λαμβάνουν ερεθίσματα για την εγκαθίδρυση πιο δημοκρατικών σχέσεων και την ανάπτυξη δημοκρατικής κουλτούρας και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο σύγχρονο σχολικό περιβάλλον, με στόχο να ανταποκρίνονται στις προκλήσεις που προκύπτουν ως αποτέλεσμα των αέναων μεταβολών του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Λέξεις κλειδιά: πολιτειότητα, διαπολιτισμικότητα, σύγχρονη εκπαίδευση

Εισαγωγή

Στη σημερινή κοινωνία, η εκπαίδευση υψηλής ποιότητας είναι απαραίτητο να περιλαμβάνει τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και την εκπαιδευτική ένταξη ως κύρια στοιχεία της σχολικής κουλτούρας. Η ισότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη και οι ίσες ευκαιρίες για όλους απαιτούν την οικοδόμηση ευέλικτων διαδικασιών, σχέσεων και οργανωτικών δομών ανοιχτών στη διαφορετικότητα. Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει αφενός επικαιροποιημένη ανασκόπηση μελετών που εστιάζουν στην πολιτισμική ποικιλομορφία και αφετέρου τις

απόψεις των μαθητών/-τριών για την πολιτισμική ποικιλομορφία στη σχολική κοινότητα. Η εν λόγω έρευνα είναι μικρής κλίμακας και αποτελεί έναυσμα για να συνεχίσουμε να ερευνούμε και να αξιολογούμε τον αντίκτυπο της εκπαιδευτικής πρακτικής και των εμπειριών στη δημιουργία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και μάθησης. Ο εντοπισμός και η προώθηση αποτελεσματικών παιδαγωγικών στρατηγικών και καινοτομιών στη διδασκαλία και τη μάθηση μπορεί να συνεισφέρει σε μια πιο συμπεριληπτική και δίκαιη εκπαίδευση. Τα ερευνητικά ευρήματα μπορούν να συμβάλλουν στη διεξαγωγή ευρύτερης μελλοντικής έρευνας στον τομέα αυτό. Μέσω μιας διεπιστημονικής και συνεργατικής προσέγγισης, είναι δυνατόν να προχωρήσουμε προς ένα εκπαιδευτικό σύστημα που θα βασίζεται σε περισσότερη συμμετοχικότητα, ισότητα και κοινωνική δικαιοσύνη, το οποίο θα εκτιμά και θα εξυμνεί την πολιτισμική ποικιλομορφία ως έναν τονωτικό πόρο για όλους τους/τις μαθητές/-τριες, ώστε να μετασηματιστούν εκείνες οι οργανωτικές και δομικές ρουτίνες του σχολικού θεσμού (σχολική οργάνωση και ομαδοποίηση της τάξης) που αναπαράγουν τον αποκλεισμό.

Θεωρητικό πλαίσιο

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι μια εκπαίδευση διαπροσωπικών σχέσεων, η οποία περιλαμβάνει διαφορετικούς πολιτισμούς με θεμελιώδη στόχο τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαπολιτισμικών σχέσεων, την αύξηση του βαθμού της ανοχής αλλά και της αποδοχής των άλλων. Η ενσωμάτωση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο σχολικό χώρο είναι μια σύνθετη διαδικασία, η οποία απαιτεί ειδικές δεξιότητες και προσεγγίσεις από τους/τις εκπαιδευτικούς. Οι μαθητές/-τριες, από τις πρώτες ηλικίες είναι αναγκαίο να είναι σε θέση να εκτιμούν τον πλούτο της ποικιλομορφίας πολιτισμών και να βοηθηθούν με πρακτικούς τρόπους να αναγνωρίζουν και να αμφισβητούν τα στερεότυπα, αλλά και όπου εντοπίζονται προκαταλήψεις και διακρίσεις είναι σκόπιμο να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά.

Ο σημαντικότερος ρόλος του σχολείου είναι να δημιουργεί περιβάλλοντα μάθησης που βασίζονται στο διάλογο, και στο πλαίσιο αυτού του ρόλου, κρίνεται σκόπιμο να αναλάβουν σαφείς δράσεις προκειμένου να εφαρμόσουν τα βασικά στοιχεία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Αυτές ουσιαστικά περιλαμβάνουν την προετοιμασία των μαθητών/-τριών ώστε να επικοινωνούν με την αξιοποίηση διαδραστικών μεθόδων διδακτικής μάθησης. Ο διάλογος είναι απαραίτητο να χρησιμοποιείται όχι μόνο στην τάξη, αλλά και μεταξύ των μαθητών/-τριών της κοινότητας αλλά και του σχολείου. Όταν ακούμε τον όρο «πολυπολιτισμικό σχολείο», μπορεί να φανταζόμαστε ότι εκεί συναντιούνται άνθρωποι από διάφορους πολιτισμούς ή ότι το ίδρυμα εφαρμόζει σε κάποιο βαθμό την πολυπολιτισμική εκπαίδευση.

Η εμφάνιση της πολυπολιτισμικότητας του σχολείου, δηλαδή των πολλών πολιτισμών της κοινωνίας, δεν συμβαδίζει πάντοτε με τη χρήση μιας πολυπολιτισμικής εκπαιδευτικής προσέγγισης. Αυτό, με τη σειρά του, συνεπάγεται ότι το πολυπολιτισμικό σχολείο προωθεί την πολυπολιτισμική εκπαίδευση. Ταυτόχρονα, δεν μπορούμε να αποφύγουμε τον εννοιολογικό ορισμό και τη σύντομη παρουσίαση της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης,

καθώς και την ερμηνεία των συνδέσεων της με συγκεκριμένα εκπαιδευτικά ζητήματα (Marginson & Sawir, 2011). Η έννοια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης χρησιμοποιήθηκε ευρύτερα στην Ευρώπη στο παρελθόν και αναφερόταν σε εκπαιδευτικές προσπάθειες για την αποτροπή της αφομοίωσης των μεταναστευτικών μειονοτήτων, διευκολύνοντας παράλληλα την ενσωμάτωσή τους. Όσον αφορά το περιεχόμενο, οι ορισμοί νοηματοδοτούν την πολυπολιτισμική εκπαίδευση ως μια στρατηγική ή έννοια εκπαιδευτικής πολιτικής, καθώς και ως μια παιδαγωγική εργαλειοθήκη που προωθεί τη σχολική και κοινωνική ένταξη ενός μαθητή/μίας μαθήτριας σε κατάσταση μειονότητας. Η έννοια αναδεικνύεται επίσης ως μια παιδαγωγική προσέγγιση που διαπερνά τη σχολική εργασία στο σύνολό της, βοηθώντας έτσι τις προθέσεις ενσωμάτωσης (Buchs & Maradan, 2021).

Η έννοια της διαπολιτισμικότητας είναι συνδεδεμένη με την έννοια του πολιτισμού. Η υποκειμενικότητα στην πρόσληψη του όρου «πολιτισμός» οδηγεί σε διαφορετικό τρόπο αντίληψης του όρου διαπολιτισμικότητα. Η διαπολιτισμικότητα είναι προσανατολισμένη στην αλληλεπίδραση και το διάλογο, δεσμεύεται σε μία ισχυρή αίσθηση του συνόλου με όρους όπως η κοινωνική συνοχή και η εθνική ιδιότητα του πολίτη και της πολιτίσας (Ζάχος, 2023). Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης η χρήση του όρου νοηματοδοτεί την αλληλεπίδραση, την αμοιβαιότητα και την κοινωνική αλληλεγγύη (Κανακίδου & Παπαγιάννη, 1998: 21-22). Μία αμοιβαία κατάσταση την οποία βιώνει ένα σύνολο ατόμων και έρχεται σε αντίθεση με το μονοδιάστατο τρόπο αντίληψης της πραγματικότητας (Rey, 1996: 5).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι η απάντηση στην ποικιλομορφία της τάξης με στόχο να υπερβεί την παθητική συνύπαρξη, να επιτύχει έναν αναπτυσσόμενο και βιώσιμο τρόπο συμβίωσης σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες μέσω της δημιουργίας κατανόησης, σεβασμού στη διαφορετικότητα και παραγωγικού διαλόγου μεταξύ των διαφορετικών ομάδων (Ζάχος, 2023). Η ανάδειξη και μελέτη του πολυπολιτισμικού και διαπολιτισμικού χαρακτήρα των κοινωνιών του παρελθόντος -είτε πρόκειται για περιόδους ειρηνικής συνύπαρξης είτε για φάσεις σύγκρουσης -μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση θετικών στάσεων απέναντι στη διαφορετικότητα.

Στο παρελθόν πολλές ερευνητικές προσπάθειες (π.χ. Danju & Uzunboyly, 2016; Awan, Perveen & Abiodullah, 2018; Goren & Yemini, 2017; Rapanta & Trovao, 2021; Teegelbeckers, Nieuwelink, Oostdam, 2023) είχαν ως αντικείμενο την προσέγγιση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, την πολιτειότητα χωρίς όμως να πραγματοποιείται επιτόπια συστηματική και μεθοδική έρευνα σε βάθος χρόνου εστιάζοντας στις απόψεις/στάσεις των μαθητών/-τριών και στην εφαρμογή στρατηγικών διδασκαλίας με στόχο τα μέγιστα εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια θα διερευνήσουμε τον τρόπο που οι μαθητές/-τριες αντιλαμβάνονται την αρμονική συνύπαρξη και το σεβασμό στην ετερότητα, τις πολυπολιτισμικές τους εμπειρίες συμβιώνοντας με ανθρώπους από διαφορετικά πολιτιστικά υπόβαθρα, το ρόλο τους στην οικοδόμηση μίας δημοκρατικής κοινωνίας.

Στόχος της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι να διδάξει στους/στις μαθητές/-τριες πώς να διαχειρίζονται τη διαφορετικότητα που θα συναντήσουν στη διεθνή κοινότητα, καθώς και να αναπτύξουν γνωστικές, λεκτικές και μη λεκτικές δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να συνεργάζονται με άτομα από διαφορετικές κουλτούρες και πολιτισμικές

ομάδες. Οι πολιτισμικές διαφορές στην κοινωνία πρέπει να διδάσκονται στην πολυπολιτισμική εκπαίδευση και να δημιουργούνται ευκαιρίες για την ανάπτυξη του πολιτισμικού πλουραλισμού και της ανεκτικότητας. Αυτό μπορεί να υποστηριχθεί από ένα θεσμικό περιβάλλον που αναγνωρίζει και αντιπροσωπεύει την πολιτισμική ποικιλομορφία, το οποίο μπορεί επίσης να βελτιώσει τα κίνητρα των μαθητών/-τριών. Επίσης, είναι αξιοσημείωτο ότι στις περισσότερες δια-ομαδικές συγκρούσεις, η διαπολιτισμική εκπαίδευση μπορεί να αποτρέψει την περιθωριοποίηση ορισμένων ομάδων, τη διαμόρφωση προκαταλήψεων και την άμεση συνάντηση διαφόρων πολιτισμών. Επιπλέον, η παραμέληση και η απόρριψη των ξένων πολιτισμών μπορεί επίσης να εξλειφθεί με την οικοδόμηση γνώσεων σχετικά με τους διαφορετικούς πολιτισμούς. Ωστόσο, η κατά προσέγγιση γνώση είναι ανεπαρκής, ο/η μαθητής/-τρια πρέπει να λάβει ακριβείς, αξιόπιστες γνώσεις από τους δασκάλους και το περιβάλλον του, πάνω στις οποίες μπορεί αργότερα να οικοδομήσει την αποδοχή του ξένου πολιτισμού. Η αποδοχή αποτελεί τη βάση για την περιέργεια και το κίνητρο να μάθει κανείς για τη συγκεκριμένη περιοχή, τους ανθρώπους, τη γλώσσα και τον πολιτισμό.

Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία εφαρμογής της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι ο εκπαιδευτικός. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να εκπαιδεύονται σε μεθόδους που προάγουν τη συνεργασία και την αλληλοκατανόηση μεταξύ μαθητών από διαφορετικά πολιτισμικά

υπόβαθρα. Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού στην υποβοήθηση των μαθητών/-τριών στην εσωτερίκευση των βασικών στοιχείων αυτού του είδους εκπαίδευσης είναι κρίσιμος, αλλά η σημασία του εξαρτάται από το είδος των μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης που θα αξιοποιήσουν. Στην περίπτωση των παραδοσιακών συστημάτων και θεσμών διδασκαλίας και μάθησης ο/η μαθητής/-τρια υποβιβάζεται στον παθητικό ρόλο του δέκτη της αδιαμφισβήτητης γνώσης του «παντογνώστη» και «μοναδικού» μεταδότη πληροφοριών εκπαιδευτικού. Γι' αυτό το λόγο είναι αναγκαία η υιοθέτηση μεθόδων διδασκαλίας που βασίζονται στην αλληλεπίδραση και στην ενεργητική συμμετοχή του/της μαθητή/-τριας. Είναι προφανές ότι σε μια κατάσταση όπου είναι μέρος διακρίσεων και επιθετικών καταστάσεων, η αντίδρασή του/της στην κουλτούρα από την οποία προέρχεται και η αντανάκλασή της, μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες, λόγω των συμπλεγμάτων κατωτερότητας που εσωτερικεύονται ως αποτέλεσμα των διακρίσεων που υφίσταται (Gannon et al., 2002).

Με την εκπαίδευση των παιδιών ποικίλων πολιτισμών στις δυτικοευρωπαϊκές κοινωνίες, η διαπολιτισμική εκπαίδευση έχει αφήσει το στίγμα της στην πολιτική ατζέντα της Ευρώπης. Η διαφορά γίνεται κατανοητή και αντιμετωπίζεται στο πρώτο στάδιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Στη συνέχεια ακολουθεί το στάδιο στο οποίο τα παιδιά των μεταναστών έχουν το δικαίωμα να παρακολουθούν μαθήματα στη μητρική τους γλώσσα, κουλτούρα και θρησκεία, αλλά εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος και κάθε διαπολιτισμικό διάλογο με ενήλικες μαθητές/-τριες. Στο τρίτο στάδιο, το οποίο αποτελεί το σημερινό παράδειγμα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η διαφορά θεωρείται ως πηγή πλούτου και ενθαρρύνεται ο διαπολιτισμικός διάλογος, μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Με τον τρόπο αυτό, η έννοια του πολιτισμού υπονοεί την ύπαρξη μιας πολλαπλότητας πολιτισμών και συνεπώς πρέπει να κατανοηθεί ως πολιτισμικό ρεύμα από τη σκοπιά του σχετικισμού. Ο πολιτισμικός σχετικισμός προωθεί την ιδέα ότι οι

διαφορετικοί πολιτισμοί είναι ίσοι ως προς την εγγενή τους αξία και αποθαρρύνει κάθε προσπάθεια να ανακηρυχθεί ένας πολιτισμός ανώτερος ή κατώτερος από τους άλλους.

Οι αξίες, οι κανόνες και τα σύμβολα ενός πολιτισμού πρέπει να αξιολογούνται στο πλαίσιο και τη λειτουργικότητά τους και όχι σύμφωνα με τα κριτήρια άλλων πολιτισμών (Cozma, 2001). Οι σημερινές ευρωπαϊκές κοινωνίες, πλουραλιστικές από εθνοτική και πολιτισμική άποψη, αλλά και από την άποψη των ταυτοτήτων και των συμφερόντων, αποτελούν πεδίο συνύπαρξης με όλο και πιο εμφανείς και πιο έντονες ετερότητες. Σε αυτές τις συνθήκες, είναι επιτακτική ανάγκη οι γενιές που βρίσκονται στη διαδικασία κοινωνικοποίησης να μάθουν βασικές δεξιότητες που επιτρέπουν την ειρηνική συνύπαρξη με τις ομάδες που διεκδικούν τη διαφορετικότητα, είτε αυτή είναι εθνοτική, είτε ταυτότητας, είτε πολιτισμική, είτε συμφερόντων.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση αποτελεί σημαντικό μέρος της εκπαιδευτικής εμπειρίας κάθε παιδιού, είτε το παιδί φοιτά σε σχολείο με εθνοτική ποικιλομορφία, είτε σε σχολείο με κυρίως μονοεθνική εκπαίδευση, είτε προέρχεται από κυρίαρχη ή μειονοτική κουλτούρα (Cucos, 2000). Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι γνωστό ότι είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, όσον αφορά τη θρησκεία και τον πολιτισμό, και ανθρώπων που μιλούν διαφορετικές γλώσσες, οι οποίοι πιθανόν να διατυπώνουν και αντίθετες απόψεις. Αυτός ο τύπος εκπαίδευσης είναι κρίσιμος για την ανάδειξη ενός σημείου προβληματισμού σχετικά με τις πολιτισμικές διαφορές καθώς και τις διαφορές φύλου, κοινωνικές και οικονομικές, κ.ά.

Οι πρωταρχικοί στόχοι της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι αρχικά η υπογράμμιση της αποτελεσματικότητας των διαπολιτισμικών σχέσεων, το μόνιμα αυξανόμενο επίπεδο ανοχής και αποδοχής των ανθρώπων που διαφέρουν από εμάς, η διδασκαλία των μαθητών/-τριών να διακρίνουν, να αποδέχονται και να σέβονται την ποικιλία, ώστε να διαμεσολαβούν στις κοινωνικές σχέσεις. Μέσα από συνεχείς και συνεπείς προσπάθειες, οι αξίες που απορρέουν από τη διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι η ανοχή, η ελευθερία, η αποδοχή των διαφορών, η κατανόηση της διαφορετικότητας, ο πλουραλισμός και τέλος, η συνεργασία. Όλα αυτά ενσωματώνονται στην προσωπικότητα των εκπαιδευόμενων υποκειμένων. Η ενδοπολιτισμική εκπαίδευση είναι μια συνιστώσα της νέας εκπαίδευσης που επικεντρώνεται στις προαναφερθείσες αξίες. Προωθεί την αλληλεγγύη της τοπικής κοινότητας με τη διεθνή κοινότητα (Cozma, 2001).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση ορίζεται στην ειδική βιβλιογραφία ως η εκπαίδευση που προετοιμάζει τους ανθρώπους να αποδέχονται και να κατανοούν τους πολιτισμούς γύρω τους, που είναι ενσωματωμένοι σε μια συμβατική κοινότητα και, ως αποτέλεσμα, να αποδέχονται την εξέλιξη σύμφωνα με αυτές τις κοινωνικές ομάδες, έτσι ώστε αυτή η ποικιλομορφία να μπορεί να γίνει μια πτυχή που διευρύνει τη ζωή των ανθρώπων, σε κάθε επίπεδο: κοινωνικό, οικονομικό, ατομικό, θρησκευτικό κ.λπ. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι μια αναπτυσσόμενη έννοια που έχει διερευνηθεί σε επιστημονικές μελέτες εδώ και πολύ καιρό, λόγω του αυξανόμενου αριθμού μαθητών/-τριών που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς, η έρευνα έχει επικεντρωθεί στον προσδιορισμό των μέσων κοινωνικοεκπαιδευτικής ενσωμάτωσης (Bernat, 2006; Ergas, 2021) Η διαπολιτισμική εκπαίδευση συνεπάγεται μια παιδαγωγική προσέγγιση των πολιτισμικών διαφορών, μια

στρατηγική που λαμβάνει υπόψη τις πνευματικές ιδιαιτερότητες ή άλλες (φύλο, κοινωνικές ή οικονομικές διαφορές κ.λπ.), αποφεύγοντας όσο το δυνατόν περισσότερο τους κινδύνους που συνδέονται με άνισες πολιτισμικές ανταλλαγές ή, ακόμη χειρότερα, τάσεις πολιτισμικής διάλυσης. Η διαπολιτισμική προσέγγιση είναι μια νέα προσέγγιση για το συνδυασμό δεδομένων από διάφορους τομείς την ψυχολογία, την ανθρωπολογία, τις κοινωνικές επιστήμες, την πολιτική, τον πολιτισμό και την ιστορία στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού χώρου και όχι μια νέα επιστήμη ή ένας νέος κλάδος.

Η διαπολιτισμικότητα προϋποθέτει την κατανόηση, την εξέταση και το θαυμασμό του δικού μας πολιτισμού, καθώς και το σεβασμό για τους εθνικούς πολιτισμούς των άλλων που βασίζονται στην πραγματική γνώση και την πρόκληση περιέργειας. Η διαπολιτισμικότητα είναι μια διαδικασία που λαμβάνει χώρα σε πολιτισμικά σταυροδρόμια και όχι ένας αυτοσκοπός. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι ένα σύνολο κανονισμών και πρακτικών που εφαρμόζονται σε ολόκληρο το εκπαιδευτικό περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων όλων των συνιστωσών του, και έχουν άμεσο αντίκτυπο στην πολιτισμική γνώση και τη θετική εκτίμηση, ενώ παράλληλα προωθούν την εκπαιδευτική ισότητα και την εξίσωση των ευκαιριών (Kylynyk et al., 2022).

Μεθοδολογία

Η παρούσα έρευνα είχε στόχο να διερευνήσει ποιες είναι οι απόψεις των μαθητών/-τριών για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και πώς βιώνουν την ετερότητα στο σχολικό περιβάλλον. Σκοπός της έρευνας ήταν η ανάδειξη της σπουδαιότητας της αρμονικής συνύπαρξης μαθητών/-τριών από διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Οι υποθέσεις έρευνας αφορούσαν ότι οι μαθητές/-τες που λαμβάνουν διαπολιτισμική εκπαίδευση και ασκούνται στις αντίστοιχες δραστηριότητες επιτυγχάνουν την εξομάλυνση των ετεροτήτων. Το δείγμα της έρευνας ήταν 26 μαθητές/-τριες (15 ήταν κορίτσια και 11 ήταν αγόρια), που φοιτούσαν στην Γ' τάξη σε Γυμνάσιο της Ανατολικής Θεσσαλονίκης κατά το σχολικό έτος 2022-2023. Η έρευνα του παρόντος άρθρου βασίστηκε στην ημιδομημένη συνέντευξη. Οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν ήταν ανοικτές, με στόχο να ανακαλύψουν τις απόψεις των συμμετεχόντων/-ουσών σχετικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, τις αξίες στην ανάπτυξη των εγκάρσιων και βασικών ικανοτήτων και τις απόψεις που σχετίζονται με την προσαρμογή τους στο πολυμορφικό σχολικό περιβάλλον. Αυτό το εργαλείο τέθηκε σε εφαρμογή, με κίνητρο τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τις απόψεις, τις γνώσεις των μαθητών/-τριών για τις αξίες της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο σχολικό τους περιβάλλον. Οι συναντήσεις έλαβαν χώρα στο χώρο του σχολείου εκτός των ωρών διδασκαλίας. Αξίζει να επισημανθούν δύο άλλα σημεία. Το πρώτο είναι ότι όλες αυτές οι συνεντεύξεις ήταν εθελοντικές και, δεύτερον, ότι οι μαθητές/-τριες είχαν το δικαίωμα να τερματίσουν τη συνέντευξη ανά πάσα στιγμή ή να αρνηθούν να απαντήσουν σε οποιαδήποτε ερώτηση. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου.

Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε για να αποκαλυφθεί η πραγματική κατάσταση όσον αφορά την αντίληψη των μαθητών/-τριών σχετικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση,

την αξία της στην ανάπτυξη βασικών ικανοτήτων, καθώς και πτυχές σχετικά με το σχεδιασμό ορισμένων διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων. Οι πληροφορίες που αποκτήθηκαν με αυτόν από την ποιοτική ανάλυση των δεδομένων αποκαλύπτει μια βαθύτερη εικόνα του θέματος που εξετάζεται. Μετά την ανάλυση των δεδομένων διαπιστώθηκαν τα εξής: μπορούν να διακριθούν ορισμένες σαφείς κατευθύνσεις σχετικά με την αντίληψη των μαθητών/-τριών για το θέμα υπό εξέταση θέμα. Προκειμένου να ξεπεραστούν τυχόν εμπόδια ενθαρρύνθηκαν οι ανοιχτές συζητήσεις με τα παιδιά, χρησιμοποιώντας ως αφετηρία των συζητήσεων εικόνες ή περιστατικά στην τάξη που είχαν συμβεί. Κατά τη διάρκεια της έρευνας και πριν από τις συνεντεύξεις τελούνταν ανεπίσημες συζητήσεις με τα παιδιά, συνήθως περπατώντας και συζητώντας στην αυλή του σχολείου. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά ένιωθαν πολύ πιο άνετα μέχρι τη στιγμή της συνέντευξης και εξέφραζαν τις απόψεις τους πιο ελεύθερα, καθώς έδειχναν να θεωρούν τη διαδικασία της συνέντευξης αυτή καθαυτή ως μια φιλική συζήτηση.

Η συνέντευξη ξεκίνησε με μία γενική ερώτηση: «Αν υπάρχουν μαθητές/-τριες από διαφορετικές χώρες στην τάξη σου;» Περιέγραψε με λίγα λόγια. Αυτή η ερώτηση ήταν απαραίτητη για να διασφαλιστεί ότι οι μαθητές/-τριες γνωρίζουν την ποικιλομορφία της σχολικής τους τάξης. Οι απαντήσεις τους ανέδειξαν ότι είναι γνώστες/γνώστριες της ποικιλομορφίας της μαθητικής κοινότητας στην οποία ζουν καθημερινά και αυτό σε μεγάλο βαθμό σχετίζεται με το γεγονός ότι δεν υπήρχαν σημαντικές μεταβολές στο μαθητικό πληθυσμό της τάξης τους από την προηγούμενη σχολική χρονιά.

Η δεύτερη ερώτηση ήταν: «Θεωρείς ότι οι μαθητές/-τριες με ποικίλες πολιτισμικές προελεύσεις έχουν ενσωματωθεί στη σχολική κοινότητα;» Σε αυτό το ερώτημα δυστυχώς ένα μεγάλο μέρος μαθητών/-τριών δεν κατάφεραν να απαντήσουν με βεβαιότητα επιχειρηματολογώντας και αξιοποιώντας παραδείγματα από την τάξη. Αρκέστηκαν σε μία θετική μονολεκτική απάντηση χωρίς να είναι σε θέση να υποστηρίξουν την άποψή τους. Αυτή η προσέγγιση αντανακλά ότι οι μαθητές/-τριες δεν εστιάζουν σε τέτοια θέματα και δεν μπορούν να συγκεκριμενοποιήσουν την άποψή τους. Η απάντηση αυτή θεωρείται ελλιπής, διότι απάντησαν από άγνοια, χρησιμοποιώντας μόνο γενικές γνώσεις και όχι τη δική τους εμπειρία που σχετίζεται με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Η επόμενη ερώτηση ήταν: «Έχεις εντοπίσει κάποιες δυσκολίες προσαρμογής και ενσωμάτωσης των συμμαθητών/-τριών σου;» Μπορείς να επιχειρηματολογήσεις; Η πλειονότητα των μαθητών/-τριών αποκρίθηκαν ότι αρχικά είχαν παρατηρήσει δυσκολίες ενσωμάτωσης αναφέροντας τη δυσκολία στη γλωσσική επικοινωνία καθώς επίσης και στον τρόπο προσαρμογής στη νέα πραγματικότητα. Επισημαίνοντας ότι με το πέρασμα του χρόνου αυτές οι δυσκολίες περιορίστηκαν. Άλλοι μαθητές/-τριες ανέφεραν ότι κάποιοι συμμαθητές/-τριες ενώ κατανοούσαν τον προφορικό λόγο δυσκολεύονταν στο γραπτό, χαρακτηριστικά τόνισαν ότι έπρεπε ο εκπαιδευτικός να γράφει αυτά που έλεγε με μεγάλα ευανάγνωστα γράμματα στον πίνακα για να μπορούν να τα αντιγράψουν για να τα διαβάσουν.

Η τέταρτη ερώτηση αφορούσε τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων που στοχεύουν στην ομαλή ενσωμάτωση όλου του μαθητικού πληθυσμού της τάξης: «Θεωρείς ότι πραγματοποιούνται στη διάρκεια της εκπαιδευτικής πράξης δραστηριότητες που

απευθύνονται και ενσωματώνουν το σύνολο του μαθητικού πληθυσμού;». Σε αυτήν την ερώτηση οι ερωτώμενοι/-ες ανέφεραν ότι συχνά για την επίλυση δραστηριοτήτων που τους είχαν ανατεθεί απαιτούνταν ο διαχωρισμός σε μικρές ομάδες και η συνεργασία μεταξύ τους. Σε αυτό το πλαίσιο επικρατούσε κλίμα αλληλοβοήθειας, αλληλοκατανόησης και αλληλοσυμπράστασης, κάθε μαθητής/-τρια συνέβαλε με το δικό του τρόπο σεβόμενος/-η τις ικανότητες του άλλου. Χαρακτηριστικά τόνισαν ότι «μερικές φορές συζητάμε για άλλες χώρες. Μιλάμε για τα έθιμα και τις παραδόσεις τους. Μαθαίνουμε για τη μουσική τους ή για το φαγητό που τρώνε εκεί. Αν έχουμε συμμαθητές που προέρχονται από αυτή τη χώρα, φέρνουν φωτογραφίες ή άλλα πράγματα για να μας δείξουν. Συχνά μιλάμε για τα παιδιά που έρχονται από άλλες χώρες. Είπαμε ότι δεν πρέπει να τα κοροϊδεύουμε γιατί είναι άνθρωποι σαν κι εμάς».

Η πέμπτη ερώτηση ήταν: «Στις σχολικές δραστηριότητες εντοπίζεις πνεύμα συνεννόησης και συνεργασίας μεταξύ των πολιτισμικά διαφορετικών ανθρώπων;» Σε αυτό το ερώτημα η πλειονότητα των μαθητών/-τριών απάντησαν πως καθώς μεγαλώνουν και συνεχίζουν να συνυπάρχουν στο ίδιο σχολικό περιβάλλον υπάρχει όλο και καλύτερο κλίμα που χαρακτηρίζεται από πνεύμα επικοινωνίας, αλληλοκατανόησης και αρμονικής συνύπαρξης. Είναι χαρακτηριστικό αυτό που ειπώθηκε από κάποιους μαθητές/-τριες: «μετά από τόσα χρόνια που είμαστε συμμαθητές/-τριες δεν υπάρχουν πια διαφορές, ο ένας βοηθάει τον άλλο όπου χρειάζεται». Καθίσταται, λοιπόν, φανερό ότι οι μαθητές/-τριες στην καθημερινότητά τους μπορούν να συνεργάζονται στη διεξαγωγή των σχολικών δραστηριοτήτων χωρίς η πολιτισμική διαφορετικότητα να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα.

Η τελευταία ερώτηση ήταν: «Θεωρείς ότι όλοι οι πολιτισμοί είναι ίσοι ή υπάρχουν ανώτεροι και κατώτεροι πολιτισμοί;» Η απάντηση σε αυτή την ερώτηση οριοθετεί σαφώς τη θέση κάθε ερωτώμενου/-ης - μαθητή/-τριας στο υπό συζήτηση θέμα. Οι μαθητές/-τριες αποκρίθηκαν πως δεν υπάρχουν ανώτεροι και κατώτεροι πολιτισμοί απλά κάποιοι είναι περισσότεροι εξελιγμένοι και άλλοι λιγότερο. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε ότι «κάποιοι πολιτισμοί δεν κατάφεραν να εξελιχθούν καθώς δεν υπάρχουν οι συνθήκες, μπορεί να είχαν πόλεμο, μπορεί οι χώρες τους να υπέφεραν από φτώχεια». Παρατηρήθηκε μία προσπάθεια ανάδειξης των λόγων που κάποιοι πολιτισμοί δεν εξελίχθηκαν σε βαθμό που εξελίχθηκαν κάποιοι άλλοι. Επίσης, οι συνεντευξιζόμενοι/-ες τόνισαν πως ο κάθε πολιτισμός έχει κάτι να προσφέρει στην παγκόσμια κοινότητα.

Συμπεράσματα- Προτάσεις

Η πολυπολιτισμικότητα προωθεί την ευαισθητοποίηση σχετικά με τον πολιτισμικό «άλλο» (Leclercq, 2002). Η βιβλιογραφία, όπως διαπιστώθηκε στην παρούσα έρευνα, αναφέρει διάφορες προσεγγίσεις για την πολυπολιτισμικότητα, συμπεριλαμβανομένων των προσεγγίσεων των προσθετικών, των μετασχηματιστικών ή των προσεγγίσεων κοινωνικής δράσης (Banks, 2006). Οι προσθετικές προσεγγίσεις υποδηλώνουν ότι οι συνεισφορές των μειονοτήτων ή το πολιτισμικό περιεχόμενο, αντίστοιχα, προστίθενται στο πρόγραμμα σπουδών, ενώ οι σκοποί και η δομή του παραμένουν οι ίδιοι. Αν και η προσέγγιση

κοινωνικής δράσης αντιπροσωπεύει το υψηλότερο επίπεδο πολυπολιτισμικότητας, η μετασηματιστική προσέγγιση είναι το πραγματικό επίπεδο που μπορούν να επιτύχουν οι εκπαιδευτικοί στην τάξη. Η ανάδειξη της ποικιλομορφίας στο πλαίσιο του μοντέλου της πολυπολιτισμικότητας επιβάλλει μια λανθασμένη εστίαση στις πολιτισμικές διαφορές των μειονοτήτων (Tiedt & Tiedt, 2002). Η εστίαση στις διαφορές ενισχύει την άρνηση των πολυπολιτισμικών να αμφισβητήσουν τον αντίκτυπο αυτών των διαφορών στη ζωή των ατόμων (Kincheloe & Steinberg, 1997). Η διαπολιτισμικότητα προτείνει ότι οι αξίες της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας κινητοποιούν τους εκπαιδευτικούς προς την κατεύθυνση του μετασηματισμού της παιδαγωγικής προκειμένου να ενδυναμώσουν τους «περιθωριοποιημένους» μαθητές/-τριες τους, χαρακτηριστικό στοιχείο που επιβεβαιώνεται και από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας (Zembylas & Iasonos, 2010).

Η έρευνα ανέδειξε αρχικά ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση εισάγει και καλλιεργεί στους μαθητές/-τριες θεμελιώδεις δημοκρατικές αρχές την ισότητα, το σεβασμό και τη δικαιοσύνη. Από τις απαντήσεις τους καθίσταται σαφές ότι μαθαίνουν για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των ατόμων και αναπτύσσουν την κατανόηση της σημασίας της δίκαιης και ισότιμης μεταχείρισης των άλλων ανεξάρτητα από τις όποιες διαφοροποιήσεις τους. Αυτού του είδους η εκπαίδευση προάγει την αίσθηση της κοινωνικής ευθύνης και της δέσμευσης στην κοινότητα. Επιπλέον, διαφαίνεται ότι έχουν εκπαιδευτεί σε κάποιο βαθμό στην ανάληψη ευθυνών ως ενεργών πολιτών, συμπεριλαμβανομένης της προώθησης της συμμετοχικότητας και της θετικής συμβολής στη μαθητική τους κοινότητα. Ένα ακόμα αξιοσημείωτο στοιχείο των ερευνητικών αποτελεσμάτων είναι ότι οι μαθητές/-τριες εκπαιδεύτηκαν να συμπάσχουν με τους/τις συμμαθητές/-τριες που παρουσιάζουν διαφορετικότητα, να επιδεικνύουν ευγένεια και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες (π.χ. αξιοποίηση λογοτεχνίας και εκπαιδευτικού υλικού που αντιπροσωπεύει διάφορους πολιτισμούς, γλώσσες και προοπτικές, ανάθεση εργασιών αναφορικά με ευαίσθητα θέματα όπως η φυλή, το φύλο και η κοινωνική δικαιοσύνη) που ενισχύουν και προωθούν την ίση συμμετοχή των μελών της σχολικής κοινότητας. Όλα τα παραπάνω αποτελούν ερευνητικά αποτελέσματα που επιρρώνουν προγενέστερες έρευνες (Sinambela & Faralia, 2023; Simó, et al., 2016).

Με βάση τις απόψεις των μαθητών/-τριών ότι οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να αξιοποιούν περαιτέρω την ομαδική εργασία που ενισχύει τις ευκαιρίες συνεργασίας μεταξύ μαθητών/-τριών με πολιτισμικές διαφορές. Για το σκοπό αυτό, οι μαθητές/τριες μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα όχι μόνο τις διαφορές τους, αλλά και τα κοινά τους σημεία. Επιπλέον, οι μαθητές/-τριες που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα υποστήριξαν ότι πρέπει να γίνονται συζητήσεις στην τάξη σχετικά με τη διαφορετικότητα και άλλα διαπολιτισμικά ζητήματα. Τέλος, οι συμμετέχοντες/-ουσες ανέδειξαν την ανάγκη για υιοθέτηση παιδαγωγικών προσεγγίσεων χωρίς αποκλεισμούς που όχι μόνο βελτιώνει την εκπαιδευτική εμπειρία των μαθητών/-τριών, αλλά και προάγει τη δικαιοσύνη και την κοινωνική δικαιοσύνη στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Ταυτόχρονα, αποκαλύφθηκε ότι οι μαθητές/-τριες ενθαρρύνονται να διαμορφώνουν απόψεις και να συμμετέχουν σε συζητήσεις με σεβασμό καλλιεργώντας με αυτόν τον τρόπο την κριτική σκέψη και τις δεξιότητες λήψης αποφάσεων. Τα παιδιά εκτίθενται μέσα από δραστηριότητες σε διαφορετικούς πολιτισμούς, παραδόσεις και υπόβαθρα, καλλιεργώντας

μια νοοτροπία χωρίς αποκλεισμούς. Οι μαθητές/-τριες αναγνωρίζουν τη σημασία της πολιτισμικής ποικιλίας, αλλά χρειάζονται περισσότερες ευκαιρίες να εκφράσουν και να επεξεργαστούν τις απόψεις τους σε σχέση με την ετερότητα. Επίσης, αναπτύσσουν σεβασμό για τις πολιτισμικές διαφορές, γεγονός που συμβάλλει στη διαμόρφωση του προσωπικού τους χαρακτήρα, ώστε να είναι ανοιχτόμυαλοι και να αποδέχονται τους άλλους. Όλα τα παραπάνω διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη αποτελεσματικών δεξιοτήτων επικοινωνίας και συνεργασίας.

Τα παιδιά, λοιπόν, συμμετέχουν σε ομαδικές δραστηριότητες και συζητήσεις που ενισχύουν την ικανότητά τους να εργάζονται συνεργατικά, να επιλύουν ειρηνικά τις συγκρούσεις και να συμμετέχουν σε εποικοδομητικό διάλογο. Οι διαπολιτισμικές δραστηριότητες (επηρεάζουν θετικά τις δραστηριότητες των μαθητών/-τριών και τα μαθησιακά τους αποτελέσματα (Roman, 2018). Είναι φανερό ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα, διδάσκοντας δημοκρατικές αρχές, ενθαρρύνοντας την κριτική σκέψη, προωθώντας την αλληλεγγύη, την πολιτισμική ευαισθητοποίηση και αναπτύσσοντας επικοινωνιακές δεξιότητες. Επομένως, η διαπολιτισμική εκπαίδευση συμβάλλει δραστικά ώστε οι μαθητές/-τριες να καταστούν υπεύθυνα, αφοσιωμένα και ολοκληρωμένα άτομα με ενσυναίσθηση που συμβάλλουν ενεργά στη σχολική κοινότητα και στην κοινωνία γενικότερα.

Από την άλλη, λαμβάνοντας υπόψη τα ερευνητικά αποτελέσματα, οι εκπαιδευτικοί είναι σκόπιμο να στοχεύουν στην προώθηση μιας εκπαίδευσης που αμφισβητεί τις σχέσεις «εξουσίας» και ανωτερότητας και προωθεί την κοινωνική αλλαγή (Tiedt & Tiedt, 2002). Προς αυτήν την κατεύθυνση οι εκπαιδευτικοί είναι απαραίτητο να εκπαιδεύονται σε μεθόδους που προάγουν τη συνεργασία και την αλληλοκατανόηση μεταξύ των μαθητών/-τριών από διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική επισκόπηση της παρούσας έρευνας η διαπολιτισμική εκπαίδευση προχωρά πέρα από την παροχή απλής κατανόησης στην απόκτηση δεξιοτήτων που προϋποθέτουν το μετασχηματισμό των αντιλήψεων και του τρόπου θέασης του κόσμου (Leclercq, 2002). Οι ερευνητές που ασχολούνται με τη διαπολιτισμικότητα τονίζουν τη δυναμική φύση των πολιτισμών, οι οποίοι είναι ένα «ασταθές μείγμα ομοιότητας και διαφορετικότητας» (Leclercq, 2002). Τα πολιτισμικά όρια μεταβάλλονται και επικαλύπτονται για να δημιουργήσουν έναν τρίτο χώρο, μέσα στον οποίο ντόπιοι και μετανάστες μοιράζονται μια υβριδική πολιτισμική ταυτότητα. Η διαπολιτισμικότητα, άλλωστε, υποστηρίζει ότι οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/-τριες οφείλουν να αναγνωρίζουν την καταπίεση, προωθώντας την εκπαίδευση που στοχεύει στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, της ηθικής συνείδησης και εξέτασης των διακρίσεων από την οπτική γωνία του «θύματος» (Banks, 2006).

Επιπλέον, η έρευνα ανέδειξε ότι η αναφορά του πολιτισμού στη διδασκαλία και τη μάθηση συνεπάγεται τη σχεδίαση της σχολικής εκπαίδευσης ως σχέδιο μύησης του ανθρώπου στην εθνική αξία, ως μια πολύ δύσκολη διαδικασία απόκτησης πολιτισμικών βοηθημάτων που είναι απαραίτητα στα κοινωνικά βασικά στοιχεία για τη συγκρότηση της ανθρώπινης ταυτότητας. Άλλωστε, η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία για την προετοιμασία των ατόμων και των κοινωνιών ώστε να έχουν μεγαλύτερη συνείδηση των πολιτισμικών παραγόντων στη ζωή τους. Επίσης, εξετάζει την εκπαιδευτική διαδικασία υπό το πρίσμα της πολιτισμικής ποικιλομορφίας, με

έμφαση στο φαινόμενο της πολιτισμικής αλληλεπίδρασης, στοιχείο που εξετάστηκε και αναδείχθηκε και στην παρούσα έρευνα. Λαμβάνοντας υπόψη τα ερευνητικά αποτελέσματα έχει καταστεί αναγκαίο να παρέχεται μια πρακτική επιλογή που προετοιμάζεται για την εδραίωση των αλλοδαπών σε πολυεθνικές καταστάσεις και που στοχεύει στην προετοιμασία μελλοντικών πολιτών που είναι πολύ καλά ενσωματωμένοι με κοινωνικοπολιτισμικό τρόπο, μέσω των καλύτερων επιλογών στην προσωπική τους ζωή ενισχύοντας το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την υπευθυνότητα στην άσκηση της προσωπικής ελευθερίας (Chiriac & Panciuc, 2015).

Καταληκτικά, η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι ένας τύπος εκπαίδευσης αλλά και μια μέθοδος μάθησης και αξιολόγησης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε οποιαδήποτε ηλικία. Η σύγχρονη εκπαίδευση βασίζεται στην ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων, δεξιοτήτων ζωής (η καλύτερη κατανόηση του εαυτού μας και του κόσμου είναι ένα από τα πολλά οφέλη της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης). Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι κρίσιμη για την προώθηση της κατανόησης και του σεβασμού μεταξύ διαφορετικών πολιτιστικών ομάδων. Οι μαθητές/-τριες αναγνωρίζουν τη σημασία της πολιτισμικής ποικιλίας, αλλά χρειάζονται περισσότερες ευκαιρίες να εκφράσουν και να επεξεργαστούν τις απόψεις τους σε σχέση με την ετερότητα. Στον τομέα, λοιπόν, της εκπαίδευσης τα μέτρα που αποσκοπούν στην εφαρμογή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, είναι αναγκαίο να προωθούν την ισότητα και το σεβασμό της διαφορετικότητας, τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την εκπαίδευση για την πρόληψη και την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, των διακρίσεων κάθε είδους, της περιθωριοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσσες

- Awan, A., Perveen. M., & Abiodullah, M. (2018). Bulletin of Education and Research, *An Analysis of the Critical Thinking for Citizenship Education in the Curriculum at Secondary Level*. 40 (1), 141-153.
- Banks, J. A. (2006). Approaches to multicultural curriculum reform. In: J. A. Banks (Ed) *Race, Culture and Education: The Selected Works of James A. Banks*. London: Routledge, 181-190.
- Bernat, S. E. (2006). Multicultural education. Methodological guidelines. CRDE Foundation.
- Buchs, C., & Maradan, M. (2021). Fostering Equity in a Multicultural and Multilingual Classroom through Cooperative Learning. *Intercultural Education*, 32,401-416. Retrieved 7 August 2024, from <https://doi.org/10.1080/14675986.2021.1889985>
- Chiriac, A., & Panciuc, L. (2015). *Intercultural Education. Objectives, Values and Perspectives*. Retrieved 17 August 2024, from <https://conference.pixel-online.net/NPSE/files/npse/ed0004/FP/1426-NTST861-FP-NPSE4.pdf>
- Cozma, T. (2001). *A new challenge for education: interculturality*. Polirom.
- Cucoş, C. (2000). *Educatia. Dimensiuni cultural si intercultural*. Iasi: Editura Polirom.
- Danju, I. & Uzunboylu, H. (2016). A content analysis of citizenship education, *Global Journal on Humanites & Social Sciences*. [Online]. 04, pp 167-173. Available from: <http://sproc.org/ojs/index.php/pntsbs>

- Ercag, E. (2021). An Analysis of the Attitudes of Secondary School Students on Cyber Bullying Behaviors. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimension-ala*, 13(4), 239-266. Retrieved 7 September 2024, from <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/481>
- Gannon, M., Shiner, M., & Moroney, A. (2002). *Intercultural Resource File*. Access Ireland.
- Goren, H., & Yemini, M. (2017). Global citizenship education redefined – A systematic review of empirical studies on global citizenship education, *International Journal of Educational Research*, 82, 170-183.
- Kincheloe, L. & Steinberg, S. R. (1997). *Changing Multiculturalism*. Buckingham: Open University Press.
- Kylyvnyk, V., Malyshevska, I., Pavelkiv, K., Polishchuk, H., Hudovsek, O., & Zhuravska, H. (2022). Professional Training of future foreign language teachers: socio-cultural aspect. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 14(1), 176-195. Retrieved 7 September 2024, from <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/513>
- Leclercq, J. M. (2002). *The lessons of thirty years of European co-operation for intercultural education*. Strasbourg: Steering Committee for Education. Retrieved 6 September 2024 from http://www.coe.int/T/E/Cultural_Cooperation/education/Intercultural_education/Documents.asp
- Marginson, S., & Sawir, E. (2011). *Ideas for intercultural education*. Palgrave Macmillan.
- Rapanta, C., & Trovão, S. (2021). Intercultural Education for the Twenty-First Century: A Comparative Review of Research. In: Maine, F., Vrikki, M. (eds) *Dialogue for Intercultural Understanding*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-71778-0_2
- Roman, A. F. (2018). Training master students for implementing the positive thinking programme in schools. *Journal Plus Education*, 20 (2), 13 -23. Retrieved 7 September 2024, from <https://www.uav.ro/jour/index.php/jpe/article/download/1098/1185>
- Simó, N., Parareda, A., & Domingo, L. (2016). Towards a democratic school: The experience of secondary school pupils. *Improving Schools*, 19(3), 181–196.
- Sinambela, B. S., & Faralia, D. (2023). The role of citizenship education in forming individuals with character in elementary school children. *International Journal of Students Education*, 1(3), 218–221. <https://doi.org/10.62966/ijose.v1i3.300>
- Teegelbeckers, Jip Y., Nieuwelink, H, & Oostdam, R. J. (2023). School-based teaching for democracy: A systematic review of teaching methods in quantitative intervention studies. *Educational Research Review*. 39. 1-22. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2023.100511>
- Tiedt, P. L. & Tiedt, I. M. (2002). *Multicultural Teaching: A Handbook of Activities, Information and Resources (Sixth edition)*. Boston: Allyn & Bacon.
- Zembylas, M. & Iasonos, S. (2010). Leadership styles and multicultural education approaches: an exploration of their relationship. *International Journal of Leadership in Education*, 13(2), 163-183.
- Zhuravska, N. (2022). Professional Training of Future Foreign Language Teachers: Socio-Cultural Aspect. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 14(1), 176-195. Retrieved 7 September 2024, from <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/513>

Ελληνόγλωσσες

- Ζάχος, Δ. (2023). *Διαπολιτισμική εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη*. Κάλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <http://dx.doi.org/10.57713/kallipos-297>
- Κανακίδου, Ε. & Παπαγιάννη, Β. (1998). *Διαπολιτισμική Αγωγή*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.